

Viron ja suomen kielen ensimmäiset lehtorit Tarton yliopistossa.

Viime vuosisadan alussa viron kielen tutkimus oli saavuttanut eräitä merkittäviä tuloksia. Viron kansalle tarkoitettua kirjallisuutta oli ehtinyt ilmestyä myös melkoinen määrä. Yleisessä tietoisuudessa oli jo tällöin viron ja suomen kielen läheinen sukulaisuus. Viron kieltä tarvitsi virkamiehistö, varsinkin papisto, toimiessaan virolaisen kansan keskuudessa.

Muistettava on, että virolaisen kirjallisuuden painatuskeskus Tallinna oli muodostunut suomenkielistenkin kirjojen julkaisupaikaksi, sillä siellä painettiin joukko teoksia suomalaisväestön tarpeeksi; sellaisia olivat esim. »Jumalisuuden harjoitus» 1759, Raamattu 1777, »Lasten paras

tavara» 1793 ja J. Baudewien'in »Vanhempain ja lasten sieluinpelastus». Näitä kirjoja levitettiin Inkerinmaalle ja Vanhan Suomen alueelle, jonne Suomesta käsin, valtakunnan rajan yli, oli vaikeaa saada kirjallisuutta.

Kun Tarton yliopisto alkoi uudelleen toimintansa 1802, perustettiin sinne *viron ja suomen kielen lehtorinvirka*. On ilmeistä, että käytännöllinen tarve saneli tämän toimenpiteen. Molempien kielten opettaminen oli lähinnä tarkoitettu ennen muuta teologian opintoja harjoittaville ylioppilaille. Mutta virkaan liittyi myös sensorin tehtäviä¹, joita hoidettiin yliopiston yhteydessä. Sensuurikomitea oli perustettu Baltianmaiden kirjallisuuden tarkastamista varten. Sivumennen mainittakoon, että esim. 1804 se antoi luvan 51 kirjan painattamiseen, joista vironkielisiä oli 2 ja saksankielisiä 33.²

Viron ja suomen kielen ensimmäiseksi lehtoriksi nimitettiin 1. X. 1803 tarttolainen pappismies FRIEDRICH DAVID LENZ, joka säilyneiden tietojen mukaan osasi »perusteellisesti» sekä viroa että suomea. Lenzin isä oli Saksasta Itämerenmaihiin siirtynyt pappi ja kirjailija Christian David Lenz.

Friedrich David oli syntynyt 9.IX. 1745 Võnnun maakunnassa. Saatuaan kotiopetusta hän harjoitti teologian opintoja Königsbergissä v:een 1764. V. 1767 hän tuli Tarvastun papiksi ja 1779 Tarton saksalaisen seurakunnan sielunpaimeneksi. V. 1788 hänet nimitettiin Tarton konsistorin ensimmäiseksi asessoriksi ja kaupunginkoulun tarkastajaksi.

Lenz harrasti varsinaisen virkansa ohella kirjallista toimintaa. Latin kielestä hän on vironتانut kaksi kirjasta: »Aiija-Kalender kummast kik Kärnerit woiwa öppida mis tō egga kuu ajal sünnip tehha» (1796) ja »Oppeetus kuitao ma-rahwas henda kōtto-tōbbe eest peap hoidma ehk kui ta selle kimpu sisse om johtnu, temmast pea jälle woip awwitetus sada» (1807). Näiden lisäksi hän on kirjoittanut mm. »Lühhike oppus kumb sest surest sādusse ramatust woetu on, mes meije armolik Suur Keisre Herra on lasknu trükkida» (1804) sekä »Skizze einer Geschichte der Stadt Dorpat» (1803).³ Lenz ei kuitenkaan ehtinyt kauan hoitaa lehtorin virkaa, sillä hän kuoli Tartossa 4. XII. 1809.

Hänen jälkeensä viran hoitajaksi määrättiin tunnetun koulumiehen ja runoilijan Johann Philipp Rothin poika GEORG PHILIPP AUGUST VON ROTH. Hän oli kanepilaisia (synt. 8. X. 1783), opiskellut teologiaa Tarton yliopis-

¹ K. A. Hermann, Eesti kirjanduse ajalugu (Tartu 1898) s. 251.

² E. V. Põduhov, Imp. Jurjevskij, byvšij Derptsikij, Universitet 1802—1902 I s. 209.

³ Johan Friedrich v. Recke & Karl Eduard Napiersky, Allgemeines Schriftsteller- und Gelehrten-Lexikon der Provinzen Livland, Esthland und Kurland. III. Mitau 1831 s. 43—46.

tossa 1802—03 ja 1806—10; välivuodet hän oli oleskellut Saksassa. Toimituaan lyhyen aikaa kotiopettajana Kanepissa hänet nimitettiin lehtorinvirkaan 3. III. 1810 Tarton yliopistoon. Hänen kirjallisista töistään mainitaan Tartossa ilmestynyt »ABD nink weikenne luggemisse ramat Tarto ma rahwa tullus» (1814). Rothinkaan toimiaika ei muodostunut pitkäaikaiseksi, sillä hän kuoli Tartossa 15. II. 1817.

Tämän jälkeen viron ja suomen kielen lehtoraatti järjestyi yksinomaan viron kielen lehtorinviraksi. Mahdollisesti näiden kahden miehen jälkeen ei ollut saatavissa sopivaa viranhaltijaa, joka olisi osannut molempia kieliä. Luultavammin kuitenkin tällöin, kun Vanha Suomi oli jo liitetty muun Suomen yhteyteen, ei suomen kielellä ollut Tartossa enää niin suurta merkitystä kuin aikaisemmin. Suurin osa papiksi valmistuvista ryhtyi harjoittamaan opintojaan Turussa ja vain vähäinen osa opiskeli enää saksalaisessa yliopistossa.

Kun KAARLE NIKLAS KECKMAN mainitaan 1829 nimitetyksi Helsingin yliopiston ensimmäiseksi suomen kielen lehtoriksi, on syytä muistaa, että suomen kieltä on viljelty korkeakoulussa jo neljännesvuosisata aikaisemmin Suomen rajojen ulkopuolella — Tarton yliopistossa.

Sulo Haltsonen.